

ԲՈՎՔ

ԵՒ

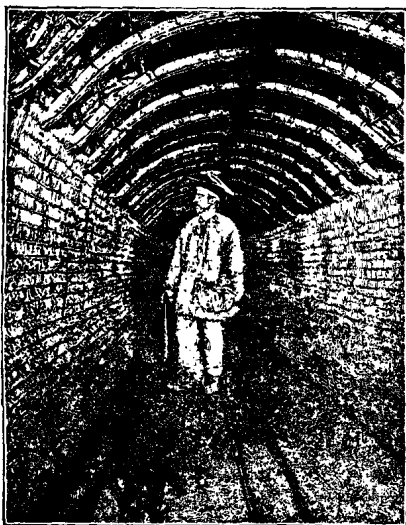
ԲՈՎՈՒՑ ԱՇԽԱՍՒՈՐՔ

Վերջերս հանդիպած Սէնթ Էթիէնի բովուց ձախորդութիւնը՝ հասարակաց հետաքրքրութիւնը շարժեց, իմանալու գիտնալու բովուց և անոնց մէջ աշխատաւորաց կենաց ընթացքը, որք կարծես բաժնուած յընկերութենէ՝ առանձնական կեանք մը կ'անցընեն։ Ամէն աշխատաւորներէն աւելի բովուց մէջ աշխատողաց վրայ շատ կը խօսուի, առանց ամենեին անոնց վրայ տեղեկութիւն մ'առնենալու, ուստի շատերուն համար այս աշխատաւորաց կեանքը՝ խորհրդաւոր բան մ'է, և չեն կրնար մոտածել անոնց վրայ բայց եթէ սոսկմամբ։ Սակայն եթէ քննութեան առնունք բովուց մէջ աշխատողաց կեանքը, կը տեսնենք որ այս հասարակաց գաղափարը նախապաշարմունք մ'է ընդդէմ իրականութեան, և այս աշխատաւորաց կենաց հանգիստը և վատակը շատ աւելի է քան մշակներուն և քաղաքաց մէջ գտնուած քանի մը տեսակ արուեստաւորաց։ Ահա՛ արդէն լինելով առնուի քննութիւն մի առ մի ամէն երկրի և բովուց աշխատաւորաց կեանքը և օրական ցուցակը, կը շատանանք միայն քննութեամբ միոյն, որ է Լանի բովքն ի Գաղղիա։

Բո՛ր աշխատաւորաց խումբն երկու դասի բաժնուած է, ոմանք կը կոչուին աշխատաւորներ և ոմանք երեկոյնաւոր։ Առաւօտեանը կ'ըսկըսին իրենց աշխատութիւնը ճիշդ եւրոպական ժամը հինգին, իրենց պաշտօնն է ածուխ հանել և պատրաստել. ժամը ցորեկուան մէկին՝ ասոնք գուրս կ'ելլեն իրենց ստորերկրեայ քանկութենէն։ Իրենցմէ երկու ժամ վերջը՝ ժամը երեքին կը մտնեն միւսները և կ'աշխատին զրեթէ մինչև կէս գիշեր, և պաշտօնինն է խրամակարկատ ընել այն տեղերը որ պարագայ մնացած են ածուխ հանելով, և դարձեալ ճամբաները քանաք միով բանիւ ընդհանուր նորոգութիւն մ'ընել։ Ուստի միջին հաշուով թէ յետինքս և թէ առաջինները կ'անցնեն գետնին խորը օրուան մէջ 8 1/2 ժամէն 9 ժամ, այս հաշուին մէջ աւելցնելով նաև ելլելու և իջնելու համար եղած կորուստը, իրենց աշխատանաց տեղը հասնելու և դառնալու ժամանակը, և կէս ժամ մը հանգստեան, գետնին խորը իրենց կերակուրը ուտելու համար, որ է երկու հաց և կարագ, զոր կը համեմեն սոխով և կամ ուրիշ խաւարտով մը ըստ եղանակաց։

Արդ հանելով աշխատութեան համար որոշեալ 9 ժամուց մէջէն ամէն եղած ժամանակի կորուստները, կը տեսնենք որ աշխատաւոր մը

օրուան մէջ կ'աշխատի 7 1/2 ժամ միայն։ Աշխատութիւնը ըստ ինքեան աւելի ծանր է քան զթորասագործներու* արուեստն, թէպէտ և երկուքն ալ ստիպեալ են աշխատիլ ընդհանրապէս ծնրադրեալ, առաջինն խճաքարերը ջրաբաշխական կրի մէջ զետեղելու համար, և երկրորդը՝ զածուխ խորտակելու համար, որոյ երակաց հաստութիւնը փա-տը-Գալէի ներքև հազիւ երբէք մի մետրը կ'անցնի, թէպէտ և այս նեղութեան զիւրաւ մարդ կը վարժի։ Այն աշխատաւորները



Գետնայարկ նկուղ փա-տը-Գալէի

որք բուն խորերը կ'աշխատին՝ աւելի աներկիւղ, յանդուգն և բուն են բնութեամբ, և տեսակ մը արհամարհութիւն ունին ընդդէմ ցերեկեան աշխատաւորաց։

Միւս մասամբ անոնք որ խորերը կ'աշխատին ամենեին օդոյ և ջերմութեան նեղութիւն չեն զգար, որովհետև հզօր օդամուղ մեքե-

*. Տան սենեկաց կամ սրահներուն յատակը շինելու կերպ մը, աւելի ի գործ ածեալ յիտալիա և մասնաւորապէս ի Վենետիկ։

Նաներ շարունակ հանաց օդը կը փոփոխեն, ծծելով իւրաքանչիւր մանրերկրորդի մէջ 35 - 40 խորանարդ մետր օդ, մինչդեռ աշխատաւոր մը նոյնչափ ժամանակի մէջ կը շնչէ 50 - 60 լիդր օդ։ Այս օգոյ կարգաւորեալ հոսանք նախ և առաջ 400 մեգր խոր երկրիս ունեցած ջերմութեան աստիճանը կը նուազեցընէ՝ վերածելով ի 16 - 18 աստիճան, և երկրորդ որ մեծ քանակութեամբ խառնուելով մօրից կազին հետ, կ'ոյնչացընէ անոր զօրութիւնն և որ և իցէ յանկարծական ձախող զիպուածոց գէշն կ'առնու։



Որմնահատ աշխատատեղ

Հանաց սրահները հազիւ թէ կը բացուին, մէկէն պատով կը հիւսուին մինչև ցկամարս, որք հաստատեալ են լատինական կրկին T գոյն ձևով երկաթներով, հեռի յիւրեաց մի մետր, որք և իրարու հետ միացած են ուրիշ երկաթեայ քառակուսի ձողերով, ինչպէս կը տեսնուի առաջին պատկերին մէջ, իսկ միւս պատկերը կը ներկայացընէ երկու աշխատաւորք որք կ'աշխատին։ Այս պատկերները օրինակուած են լուսանկարներէ, որք հանուած են հանաց մէջ մագնէսիոյ լուսով։

Իւրաքանչիւր աշխատաւոր, ինչպէս կը տեսնուի ի պատկերի, կը կրէ իւր գլխարկին վրայ կանթեղ մը։

Փոսէն ելլելէն վերջը իւրաքանչիւր աշխատաւորին առաջին գործն է ինքզինքը լուալ յտաիյ մինչև ցգլուխ։ յիրաւի մաքրութիւնը այս

աշխատաւորաց համար առաջին և գլխաւոր յատկութիւնն է, ուստի ոչ միայն իրենք զիրենք, այլ նաև բովանդակ տունը ստէպ ստէպ կը լուան, մանաւանդ շարաթ օրերը: Էւ մարդութեան կանոնը այնքան խիստ է որ աշխատաւոր մը չի կրնար երբեք իւր սենեակը մտնել, առանց հանելու սանդղոց առջև իւր կօշիկները, իսկ կինը միշտ գոլ, պայով կը պտըտի տան մէջ:

Աշխատաւորաց տանց բուն տանուտէրը հանաց ընկերութիւնն է, որ վարձու կու տայ ոչինչ գնով մը անոնց: Լանի բովուց ընկերութիւնն օրինակի համար՝ ունի զանազան տուններ՝ զորս վարձու տուած է աշխատաւորաց ամիսը 3—5 ֆրանքով:

Տանց շէնքը ընդհանրապէս միօրինակ են, եւ կայն գծի մը վրայ շարուած իրարու հաւասար և երկայարկ, որ արտաքին տեսքով մեծ գործատան մը կը նմանին, յորում իւրաքանչիւր աշխատաւոր իւր ընտանեօրը կը գրաւէ երեք սենեակ, երկուք բնակութեան և ննջելու, մի ցորեննոց և մի արտաքնոց, և զարձեալ տնակ մը խոզ պահելու համար և 3 կալ երկիր, ուր կը պարտապի աշխատաւորն իւր հանգըստեան ժամուց միջոց: Ասոնց վրայ յաւել նաև 5—7 հարիւրալի տըր ստորին տեսակ ածուխ, զոր կու տայ ընկերութիւնն ամսէ ամիս իւրաքանչիւրին ըստ եղանակին: Ասկէ զատ կայ նաև խնայութեան արկը մը, ուր ըստ կամս եթէ աշխատաւոր մը ստորագրուի իբր անգամ, հատուցանելով ամէն ամիս 3 ֆր. խնայութեան արկոյն օգնութիւն կը մատուցանէ իրեն երբ հիւանդանայ, և այս օգնութիւնը աւելի առատ կ'ըլլայ (օրը 2 ֆր. 40 հարիւրչեայ) երբ աշխատաւորը յանկուղին իյնայ վէրքով մը, զոր ընդունած լինի աշխատելու ատեն:

Այս վիճակիս մէջ և այս պայմաններով հանաց մէջ աշխատողը կրնայ հանգիստ կեանք մ'անցընել, վաստակելով ամէն օր 5—7 ֆր. ըստ որում կը հանէ շատ կամ քիչ ածուխ: Տղաք և երկրորդական ձեռնտու սատարք նուազ կը վաստակին քան զարս, ինչպէս է նաև ամէն արուեստի մէջ: 18 տարուան տղայ մը կը վաստակի օրուան մէջ 1 ֆր. 60 հարիւրչեայ, իսկ աղջկունք կ'աշխատին վեր ելած ածխոյ մէկէն զտելու հանելու քարերը:

Եթէ հանաց մէջ զանազան կարգի աշխատաւորաց աւուրչէքը բաղդատութեան առնուի՝ գրեթէ նոյնօրինակ դասակարգի ուրիշ աշխատաւորաց աւուրչէքին հետ, ինչպէս երկրագործաց, կը տեսնուի մէկէն առաջնոց առաւելութիւնը այլոց նկատմամբ: Ընդհանրապէս հանաց մէջ աշխատողն կը վաստակի քաղաքաց մէջ աշխատողներուն չափ, ունենալով այս առաւելութիւնները, այսինքն, օրերին կամ աշխատութեան ժամանակներն ըսենք՝ կարճ է, բնակութիւննին շատ աժան և վառելիք ունի գնով: Այնպէս որ այն 5 ֆր. ամսական տան վարձը զոր կը հատուցանեն աշխատողք, օւրիշ տեղ կը հատուցանեն տասնուհինգ ֆրանք. և ածուխը զոր իրենք ձրիա-

բար կը վայլեն, կը վաճառուի մէկ ֆրանք և վաթսուն հարիւրչեայ առ հարիւրալիդր:

Իսկ աշխատողաց կանայք գրեթէ բան մը չեն վաստըկիր, այլ հանգիստ կեանք մը կ'անցընեն զբաղելով միայն իրենց տնական գործուղութեանց, այսինքն է կերակուր պատրաստել, տան մաքրութեան հոգ տանիլ և տղոց վրայ իրենց մայրական պարտքը կատարել. և մինչ բոլոր Գաղղիա կը գանգատի թէ երկիրն երթալով կը նուազի յիւր բնակչաց, ասոնք զարմանալի բեղմնաւորութիւն մ'ունին և շատ ընտանիք կան մէջերնին որ 10 էն աւելի տղայ ունին: Միով բանիւ հանաց աշխատաւորն այնչափ թշուառ չէ ինչպէս որ կը կարծուի ընդհանրապէս. բնդհակառակն ուրախ զուարթ կեանք մը կ'անցընէ, և այնչափ աւելի որչափ որ բուռն աշխատած է հանաց մէջ, Ունին նաև ամենայն զբաղանաց միջոցներ՝ ուր կրնան իրենց մարմնոյ կորովութիւնը և աշխուժութիւնը հանգիսացընել, և ևս մարզիլ և կրթուիլ անոնց մէջ. ինչպէս են գնդակախաղ, նետաձգութիւն, և այլն: Սակայն ասոնցմէ աւելի կը յաճախեն գինեբրուաց և զուարճութեան տեղերը, որք այնպէս բազմաթիւ են որ գրեթէ 2 տան՝ մէկ գինետուն կը վիճակի, և ուր առանց խնայութեան կը մսխեն իրենց օրական աշխատութեան վարձը: Ամենին խնայութեան գաղափար չունին և ըստ աւետարանական պատուէրի չեն մտածեր երկրորդ օրուան ապրուստը. այնպէս որ հարցընելով մի անգամ ծերու մը որ շատ ժամանակ հանաց մէջ աշխատած էր, թէ ինչո՞ւ համար խնայութիւն չէր ըրած և քիչ մը դրամ չէր հաւաքած, պատասխան տուաւ թէ « Որչափ որ կը վաստըկէի այնչափ աւելի կը մսխէի »: (C'est q'tint plus que j'gagnos, tint plus que j'dépinsos).

ԳԱՂՂԻԱԿԱՆ ՆՈՐ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

1891 Դեկտ. 10ին շարաթ օրը երեկոյեան ժամը վեցին, տէրութեան ելեմտից պաշտօնարին օրինօք վաւերացեալ փոխառութեան մասնակցողք, տէրութեան Գանձատան մէջ թափեր էին 2340 միլիոն ֆրանք:

Այս ահագին գումարը՝ որոյ կշիռն է իբրեւ յսաննոց ոսկի 755,000 հազարաւերամ, և 11,700,000 հազարաւերամ արծաթէ ստակ, միայն զեռ առաջին մասն էր այն ահագին զրամագլխոյն: Տէրութիւնը բովանդակ փոխառութեան համար կը պահանջեր 869 միլիոն իբրեւ առաջին հատուցումն (versement). փոխառութիւնն ստորագրողք ընդհակառակն՝ տէրութեան տուին 14 միլիառ ու կէս (14 հազար հինգ հարիւր միլիոն) յորոց 2,340 միլիոն իբրեւ առաջին վճարումն: Ամէն լրագիրք, նոյն իսկ ներկայ կառավարութեան ընդգրկմա.